

Bergsdalen Jordbrukslag
V/ Henrik Brekke
Bergsdalsvegen 950
5722 Dalekvam

Noregs vassdrags- og energidirektorat
Middelthunsgate 29
Postboks 5091, Majorstuen
0301 Oslo

Innspill til Høring av revisjonsdokument for Bergsdalsvassdraget og Torfinnsvassdraget i Vaksdal kommune, samt Kvam og Voss Herad

Vi viser til brev datert 06.07, 2021, samt vedlagt revisjonsdokument.

Bergsdalen jordbrukslag anerkjenner at fossilfri energiproduksjon er en viktig del av *det grønne skiftet*, men understreker at denne energiproduksjonen skal skje på et bærekraftig grunnlag. Bærekraftsprinsippet er innarbeidet i BKKs strategi.

Mange av konsesjonsvilkårene for vassdraget er gamle. Øvre del av vassdraget ble regulert med konsesjon uten krav om minstevassføring. Dette ville ikke ha vært mulig hvis reguleringen ble gjort i dag. Bergsdalen jordbrukslag vil i dette høringssvaret klargjøre premissene for bruken av Bergsdalsvassdraget til energiproduksjon basert på dagens kunnskapsplattform, slik at de skadene vassdraget påført reduseres / restaureres og at bruken av vassdraget blir bærekraftig og ikke medfører ytterligere skader på vassdraget.

Bergsdalen jordbrukslag ønsker med dette å fremme krav om tiltak som kan bøte på de skadene Bergsdalsvassdraget er påført gjennom vassdragsregulering siden 1927. Denne revisjonen skal gjelde de neste 30 årene. Vi ber derfor om at det i forbindelse med vilkårsrevisjonen blir utarbeidet en fremtidsrettet, forpliktende tiltaksplan for Bergsdalselven og miljøet i og langs vassdraget, med klare ansvarsforhold. Tiltakene inkluderer:

- Minstevassføring
- Plan for terskler og vannløp
- Rensing av vannløpet og elvebredd
- Kultivering av ørret
- Miljøtiltak og landskapspleie langs vassdraget

Bakgrunn, faglig grunnlag og krav om tiltak er beskrevet under:

Bakgrunn – effektene av reguleringen av Bergsdalselven

Bergsdalselven har hatt en historisk verdi. Folk i dalen har hatt fisk fra elven som en del av næringsgrunnlaget. Øvre del av vassdraget ble regulert med konsesjon uten krav om minstevassføring. Etter reguleringene har fiskebestanden endret seg. Bergsdalselven er svært preget av reguleringstiltakene og har i perioder svært lav vannføring. Deler av elven er nesten tørrlagt i perioder av sommerhalvåret. Den lave vannstanden gir store flate områder med gytefelt

for småvokst ørret og ideelle oppvekstområder for småfisk. Dette har resultert i en ørretbestand med småvokst gytefisk og store mengder småfisk. Vannkraftreguleringen har påført økosystemet en skade.

Lokal turisme og naturbruk skaper arbeidsplasser

Elven er sentral i naturopplevelsen i Bergsdalen, og partiene med lav vannstand fører til en forringet naturopplevelse for naturbrukerne i dalen.

Bergsdalen jordbrukslag har hatt en løpende dialog med BKK, og det er gjennom årene gjennomført en rekke gode tiltak, som bygging av terskler og fjerning av masser og kantvegetasjon / tilgroing. Tidligere tiltak i elven har bidratt til visuell forbedring, ved at det er etablert vannspeil. Noen av tersklene er for grunne og det er fremdeles mange grunne partier. Tiltakene har hatt begrenset effekt på ørretbestanden, og elven er fremdeles «overbefolket» av småvokst fisk.

Bergsdalen er inne i en positiv utvikling, hvor ulike former for naturbruk og turisme er i fokus. Det arbeides med å utvikle stadig bedre tilbud om sportsfiske og naturopplevelser, blant annet i samarbeid med DNT. Turismen bidrar til å skape arbeidsplasser i dalen og nærmiljøet. En forutsetning for denne utviklingen er at besøkende og turister tilbys uberørt natur hvor gode muligheter for fiske og turer langs vassdraget er en viktig del av naturopplevelsen. Hvis man ikke oppnår dette, går Bergsdalen glipp av økonomisk vekst og utviklingen av sunne naturopplevelser. Elven og tilgrensende områder har derfor en klar verdi.

Tiltak for bedring av miljøforholdene i og ved Bergsdalselven

Bergsdalen Jordbrukslag har iverksatt et prosjekt for å bedre forholdene for ørreten og stimulere til mer attraktivt sportsfiske, og knyttet til seg fagkompetanse innen biologi, naturbruk og turisme. Vi startet i 2020 en helhetlig evaluering av elven og fiskebestandene. Evalueringen danner et faglig grunnlag for kravene som fremmes i forbindelse med vilkårsrevisjonen, og nye avbøtende tiltak som kan bedre miljøforholdene. Noen av tiltakene kan, og vil bli, gjennomført av jordbrukslaget / grunneierne. Andre må gjøres av regulanten i henhold til en plan som utarbeides i dialog med BKK. Vi ber derfor om at det i forbindelse med vilkårsrevisjonen blir utarbeidet en forpliktende tiltaksplan for Bergsdalselven, med klare ansvarsforhold.

Tiltaksplanen må inneholde følgende elementer:

Jevnere vannføring,

Bergsdalselven må ha en minstevannføring i sommerhalvåret. Minstevannføringen beregnes som om Bergsdalsvassdraget var et nyutbygget vassdrag (Q95). Vannføringen må simulere en normalsituasjon for vassdraget og ikke ha for store og brå endringer. Det bør slippes overflatevann, slik at fisk og dyreliv i vassdraget opplever en tilnærmet normalsituasjon med hensyn på vannmengde og -temperatur. Vi viser her også til Innspill fra Fagrådet for Daleelva.

Tiltaket er relevant fra Rødland til Fosse og kan reguleres med med slipp av vann fra Hamlagrøvatnet. Vannet kan slippes fra tunellen ved Dyrastigen. Et mulig tiltak er også at det slippes vann over Bergsfossen, så fremt det ikke er fare for flom. Når det er vann over Bergsfossen er det et spektakulært syn, som løfter det visuelle inntrykket av dalen. Det er også viktig at elvestrekningen mellom Fosse og Dale ikke tørlegges.

Mer nedbør vil gi økt kraftproduksjon som også må komme elven til gode og ikke bare regulanten. Det oppgitte tapet av kraft som BKK skisserer i høringsdokumentet vil derfor bli mindre på grunn av dette. Tapet kan i tillegg i fremtiden også kompenseres med fornying og forbedring av utstyret i kraftstasjonene. Slipp fra Hamlagrøvatnet vil i dagens modell gi et krafttap på 2,1 GWh og slipp fra Bergsvatnet 8,2 GWh. Dette er etter vår mening et lite bidrag på ca 1 % av total kraftproduksjon for å få ein stabil minstevassføring i vassdraget. (Årlig middelproduksjon for Dale kraftverk er 694 GWh. Kaldestad kraftverk 91 GWh. Fosse kraftverk 143 GWh. Totalt 928 GWh pr år).

Manøvrering av Hamlagrøvatnet:

Jordbrukslaget ber om at kraftgevinsten av endring av reguleringen av Hamlagrøvatnet med to meter lavere sommervannstand sees opp mot minstevassføring fra Hamlagrøvatnet og videre nedover i vassdraget. Dersom dette både gir øket kraftgevinst og minstevassføring, kan dette være et aktuelt tiltak.

Storefossen:

Det er viktig at gjeldende minstevassføring på 300 l/s fra Storefossdammen blir opprettholdt for å sikre anadrom fisk i nedre del av elven. Det gir også liv til vannlevende organismer og ørret i elven som går dypt nedi dalen, men som likevel kan sees som et spektakulært landskapsbilde fra bilveien. Dale Jakt og Fiskerlag driver kultiveringsarbeid og setter ut smolt. Dette arbeidet er avhengig av jevn vannføring / mistevannføring.

Heving av vannstand – terskler

Terskler er viktige for å sikre en jevnt høy vannstand i deler av vassdraget. For å ha en positiv effekt på fiskebestandene må tersklene som hovedprinsipp være så høye som det er praktisk mulig. Dette for å heve vannstanden over flest mulig grunne yngelområder. Det er også en fordel om vannet har forbindelse til våtmark på land, da våtmarken er kilde til føde for fisken. Arbeid med tersklene inkluderer vedlikehold, endring av, og opprusting av gamle terskler, samt bygging av nye. Bygging av nye terskler er et viktig tiltak, hvis de planlegges rett. Både plassering, utforming og høyde er avgjørende for om tersklene vil ha en positiv effekt på fiskebestanden. Det er i dag 8 terskler i området Fosse-Rødland. Det bør bygges ytterligere 7 terskler, basert på resultatene fra den pågående evalueringen av elven.

Rensing av vannløpet

Fjerning av løsmasser (grus og stein), kombinert med heving av vannstand vil redusere skjulesteder for yngel, og føre til at småfisken beveger seg ut i åpent vann. Hvis det er stor rovfisk i de dype områdene, vil det bli et økt predasjonspress på liten fisk. Utvalgte deler av elveløpet må derfor renses for løsmasser. Dette arbeidet kan gjøres i forbindelse med bygging og vedlikehold av terskler, ellers ved behov. Massene kan brukes lokalt, til etablering av stier etc.

Kantvegetasjon og gjengroing kan virke både positivt (produksjon av insekter, vannlopper mm) men også negativt (nedslamming), og må derfor vurderes i ulike områder. I noen områder er det problemer med sedimentasjon og tilgroing. Disse områdene må overvåkes og renses for masser. Områder med mye grus (som Kvednagro (Brekke) Øyaflatane (Øye) Øyagro (Øye) må renses. Det må også renses i forbindelse med bygging av nye terskler. Områder ved Rødland og Øye, som skulle ha vært ryddet i 2017 er fremdeles ikke ryddet. Det

må utarbeides en plan for rydding og opprensing i kommende periode hvor regulantens ansvar er tydeliggjort og tiltakene tidfestet.

Endringer i sideelver og terrenginngrep

I de ulike fasene av vassdragsreguleringen er det gjort endringer i terreng og sideelver. Et eksempel på dette er endringer av elveløpet i Skårdsalselva, anleggsveier og fyllinger med masser fra krafttunellene. Bergsdalen jordbrukslag ber om at det i forbindelse med vilkårsrevisjonen gjøres en evaluering av effektene av disse endringene og at regulantens ansvar for oppretting av eventuelle skader klargjøres og presiseres.

Utfisking

Utfisking er et viktig tiltak for å redusere fiskebestanden. I enkelte områder av elva er det imidlertid så mye fisk at utfiskingen sannsynligvis har begrenset effekt. Utfiskingen bør derfor skje målrettet, sannsynligvis i overkant av tersklene og i gruntvannsområdene. Det bør tas ut store mengder småfisk, og den store fisken bør bevares. Det bør legges en plan for utfiskingen, som revideres fortløpende, slik at den blir en integrert del av arbeidet med elva. Utfiskingen gjøres av grunneierne. Hvis småfisken tas ut ved hjelp av not eller el-fiske brukes den til oppfôring i et kultiveringsanlegg, se neste punkt.

Stor fisk

Det bør være en andel stor rovfisk i elven, slik at det er et kronisk predasjonspress på småfisken. I en «sunn» elv vil bestanden regulere seg selv. Inntil man oppnår dette bør det settes ut fisk over 400 gram fordelt i hensiktsmessige områder i elven. Det ble tidligere produsert ørret av stamfisk fra Bergsdalselven i klekkeri på Dale. Denne fisken ble brukt til kultivering av fjellvann. Det bør re-etableres en enhet på klekkeriet på Dale, Voss (eller ved å leie plass i kultiveringsanlegg i Eksingedalen) som kan føre opp stedegen ørret. Behovet er ca 1000 fisk årlig. Fiske av stedegen fisk til oppfôring gjøres i samarbeid med grunneierne. Kostnadene til kultivering og transport dekkes av regulanten

Friluftsliv, kulturminner og bedring av miljøforholdene langs vassdraget

Revisjonen gjelder også friluftsliv og bedring av miljøforholdene i og langs vassdraget. Landskapspleie og tilrettelegging er et viktig element i helhetsbildet. Tiltak må inkludere landskapspleie (som rydding av vegetasjon, bevaring av kantvegetasjon og tilknyttede myrområder osv), etablering av tilkomst i form av stier, rasteplasser, turløyper etc. Kulturminner langs vassdraget er viktige for besøkendes opplevelser av elven og naturen langs vassdraget. Planen må derfor også inkludere bevaring av kulturminner langs vassdraget og tilrettelegging av disse slik at de blir en integrert del av opplevelsestilbudet og miljøet langs elven. Som eksempel på tiltak fremhever vi særlig det gamle kvernhuset på Kaldestad, som viser hvordan elven i gammel tid ble brukt som energikilde. BKK bidro til restaurering av dette kvernhuset, som er omtalt i BKKs jubileumsbok fra 1990 (*). Bergsdalen Jordbrukslag ber om at regulanten bidrar til restaurering av kvernhuset og bedrer tilkomsten, slik at det blir tilgjengelig for flest mulig besøkende.

Fondsmidler

Bergsdalen jordbrukslag ber om at det vert tilført nye midlar til tidligere opprettet fond, for Bergsdalsvassdraget. (eksempel: BKKs fond for jordbruk, skogbruk og fiske i Bergsdalen.)

Midlane må stå i forhold til den verdien kraftproduksjonen fra Bergsdalsvassdraget gir nå. Fondet bør også indeksreguleres, slik at det blir tilført midlar fra regulanten i fremtiden.

Avslutning

Bruken av naturen i Bergsdalen har endret seg mye siden konsesjonsvilkårene ble opprettet. Vi opplever en økende lokal turisme og naturbruk. Bergsdalselven er et viktig element i naturopplevelsen. Det er 30 år til neste revisjon og Bergsdalen Jordbrukslag krever derfor at det iverksettes tiltak basert på fremtidens naturbruk og basert på dagens kunnskapsgrunnlag. Summen av tiltakene som er beskrevet i dette høringsinnspillet vil sikre bedre vannføring og endrede levekår for ørret i Bergsdalselven og bidra til bedre miljøforhold i og langs vassdraget. Dette er et grunnlag for utviklingen av næringsinteresser, friluftinteresser, naturbruk og bærekraftig lokal turisme i Bergsdalen og vil ha ringvirkninger i lokalsamfunnet også utenfor dalen.

Bergsdalen, 25.01.2022

Henrik Brekke

* Kristiansen B, Hatland G (1990). Kraften fra fjellet. Utgitt av Bergenshalvøens Kommunale Kraftselskap til selskapets 70 års markering, 2. juni 1990, A/S John Grieg boktrykkeri, Bergen, 124 s.